

ČLANSTVO BOSNE I HERCEGOVINE U NATO: ARGUMENTI ZA I PROTIV

BOSNIA AND HERZEGOVINA'S MEMBERSHIP IN NATO: PRO AND CON ARGUMENTS

Pregledni znanstveni članak

*Prof. dr. Armin Kržalić**

Sažetak

U bosanskohercegovačkoj javnosti se od 2006. godine, tačnije članstva Bosne i Hercegovine u Pratnerstvo za mir (PfP), intenzivnije polemije i vode rasprave na temu – za i protiv NATO-a. U tom kontekstu ova tema je korištena kao argument politički suprotstavljenim stranama, kreirajući negativne i pozitivne stavove o NATO integracijama do „vojne neutralnosti. U navedenom kontekstu pojam članstvo u NATO se različito tretira, ali postoji saglasnot da je to integracija u kojoj Bosna i Hercegovina učestvuje i da je to proces koji bi trebao da doprinese da se svi resursi društva angažuju na očuvanju vitalnih interesa i vrijednosti. Otud i opredjeljenje da na objektivnoj ravni, putem deskriptivne metode analiziramo argumente za i protiv članstva BIH u NATO. Rezultati objektivno odmjerenih argumenata zasnovanih uglavnom na iskustvu drugih zemalja, za sada su evidentno na strani članstva Bosne i Hercegovine u NATO.

Ključne riječi: Bosna i Hercegovina, NATO, članstvo, sigurnosni aranžman, za i protiv.

Abstract

Since 2006, more precisely since Bosnia and Herzegovina joined the Partnership for Peace (PfP), there is intense controversy and discussions on the topic - for and against the NATO in the in the Bosnian-Herzegovinian public. In this context, this topic was used as an argument to politically opposed parties, which created negative and positive attitudes about NATO

* Univerzitet u Sarajevu, Fakultet za kriminalsitiku, kriminologiju i sigurnosne studije, e-mail: akrzalic@fkn.unsa.ba

integration, but also to discussions of "military neutrality". In the context mentioned, the notion of NATO membership is treated differently, but there is agreement that it is an integration in which Bosnia and Herzegovina already participates and that all the resources of society should be engaged in the preservation of vital interests and values. Hence the determination to analyze the arguments for and against BiH's membership in NATO, on an objective level, using a descriptive method. The results of objective, balanced arguments based mainly on the experience of other countries are currently on the side of Bosnia and Herzegovina's membership in NATO.

Keywords: Bosnia and Herzegovina, NATO, membership, security arrangement.

1. UVOD

Postoji saglasnost da koncept kolektivne odbrane podrazumijeva otklanjanje vrste opasnosti bez obzira da li se radi o individualnoj, nacionalnoj ili međunarodnoj sigurnosti. To znači da ovaj koncept počiva na argumentu da se članice/države slažu da se pridržavaju određenih normi ali i pravila za održavanje sigurnosti kako bi se zaustavila agresija.

Ako se vratimo vremenski unazad, primjetno je da su još od Vestfalskog mira 1648. godine, države te koje su bile viđene kao glavni akteri međunarodnog sistema. Nije bilo autoriteta iznad njih koji bi mogao da reguliše njihove odnose. Međunarodni sistem je viđen kao arena u kojoj zemlje pokušavaju da ostvare vlastitu sigurnost na uštrb sigurnosti komšija.

Ovakva zamisao nije dala očekivane rezultate, ista se pokazala preuska. Ovakav koncept nalazimo kod tradicionalista odonosno javlja se kod jedne od dominantnijih škola u međunarodnim odnosima, tj. škole Realizma. Kasnije će se iz ove škole razviti novi pokret pod nazivom Liberalni institucionalizam koji je fokus usmjerio na institucije kao glavni mehanizam za postizanje međunarodne sigurnosti. Međutim, važnost sile, idalje igra glavnu ulogu u međunarodnim odnosima.

Više od 300 godina smo čekali pojavu novog pristupa pojmanja sigurnosti, taj pristup prepoznat je u Teoriji demokratskog mira. Teorija se javlja 1980. sa glavnim argumentom da će upravo demokratija voditi ka boljoj sigurnosti. Jedan on najznačajnijih pretača ove Teorije, jeste njemački

filozof Imanuel Kant. Kant, u svome djelu „Vječni mir“ zastupa tezu da je demokratija ključni faktor mira i shodno tome demokratske države su manje ratoborne od onih nedemokratskih. Zagovornici ove teorije tvrdili su da je demokratija u stanju smiriti zajednički konfliktni interes, bez prijetnji ili korištenja bilo kakve vojne sile.

Nakon Teorije demokratskog mira u 20 vijeku na scenu stupa Teorija kolektivne sigurnosti i ona postaje realna mogućnost pomaka iz svijeta realizma u svijet sigurnosti, posebno nakon Hladnog rata. Ovaj pristup predstavlja, vjerovatno najjasniju primjenu mehanizma da se „svijet učini sigurnim za demokraciju“, putem zagovaranja osnivanjem organizacije koja će okupiti zemlje svijeta i takvim pristupom poremetiti planove onim državama koje imaju ekspanzionističku ili separatističku namjeru. Kolektivna sigurnost se percipira kao sigurnosni aranžman, u kojem svaka država prihvata da je sigurnost jedne države briga svih, i stoga se obavezuje na kolektivni odgovor na prijetnje i kršenje mira. Danas najpoznatiji pristup kolektivnog sigurnosnog aranžmana prepoznat je u vojno političkoj organizaciji NATO-u. Kakvi su odnosi BiH prema ovom sigurnosnom aranžmanu, da li su se politike unutar BiH mjenjale kako bi reflektovale novo ili drugačije razmišljanje? Kako bi zaista razumjeli neke od navedenih aspekata, potrebno je da ovaj sigurnosni aranžman smjestimo u okvire objektivnih argumenata za i protiv članstva Bosne i Hercegovine u NATO.

2. PROAKTIVNE I REAKTIVNE ODLUKE

Građani Bosne i Hercegovine moraju da shvate da su zemlje međusobno povezane, da odluke donesene u jednoj državi utiču na odluke koje će donijeti druga država. Zbog toga, prije nego što analiziramo argumente za i protiv članstva, važno je upoznati se sa tri osnovna principa koja bi trebala da dominiraju u glavama donosioca odluka, a koji su prisutni u ostvarivanju međudržavnih veza kod članica kolektivne sigurnosti. Pored donosioca odluke, ove principe bi trebao da zna svaki građanin BiH (bio on Bošnjak, Srbin, Hrvat ili iz reda ostalih građana BiH), jer ti principi mogu da podrže jačanje unutar etničkih veza ali i međudržavnih veza u našem regionu.

1. *Osnovni princip je da države moraju odstupiti od korištenja vojne sile u cilju održavanja statusa Quo i složiti se i založiti da će sva*

sporna pitanja, sukobe rješavati mirnim putem. Također, „srž interesa“ koji uključuje sigurnost i bezbjednost i kontinuitet postojanja države i naroda, postaje jezgro nacionalnog interesa države koji ne smije biti predmet bilo kakvih razgovora.

Da li postoji išta prioritenije za zemlje Zapadnog balkana za narode u BiH, od prethodno navedenog principa? Gdje još imamo ovakav pristup? (EU je uspostavljena kao mirovni projekt).

- 2. Države moraju proširiti svoj koncept shvatanja nacionalnih interesa, tako da obuhvate interese međunarodne zajednice kao cjeline*

Šta ovaj princip znači? Da pojednostavim, to znači moramo proširiti svoju percepciju nacionalnih interesa sa međunarodnim intereseima. Ne možemo niti smijemo ostati u okviru svojih toeva, ma kakvi ili šta oni bili. U ovom principum traži se se inkluzivnost.

- 3. Ono što je najvažnije, a gdje smo mi idalje na početku, evo 25. godina od završetka rata, a to je da države nemaju povjerenja jedne u drugu. Političari nemaju povjerenja jedni u druge. Treći princip upravo ukazuje da države moraju prevazići strahove koji dominiraju u politici i da vjeruju jedni drugima.*

Postavlja se pitanje, imamo li mi navedeno povjerenje i kakvo je ono?

U ovom dijelu rada su istaknuta ova tri veoma bitna principa sistema kolektivne sigurnosti bez ikakve namjere da ih bilo kome naturamo ili da zagovaramo da su oni jedini ispravni. Razlike su bogastvo, konkluzije na ispravnim premisama su mudrost i bogastvo. Što bježati od tog bogastva.

4. ARGUMENTI ZA I PROTIV

U javnom diskursu se često polemše na temu za i protiv NATO-a. To je prilika da čujemo *neosnovane argumente* u prilog članstva koje iznose određeni eksperti ali takve stavove često iznose, čak i visoki državni službenici. *Jedan takav argument, koji čini više štete nego koristi, glasi da je*

ulazak u NATO preduslov za ulazak u EU. Meni to nije poznato. Pisao sam knjigu Vanjsku i sigurnosno politiku EU, i nisam našo niti jedan zvanični dokument u kojem nešto tako piše.

Sa druge strane, protivnici ulaska BiH u NATO, također, često iznose argumente koji su više zasnovani na emocijama i bujnoj mašti nego na objektivnoj analizi i razumijevanju ove problematike. Recimo, tvrdi se da će naši vojnici morati da daju svoje živote u ime tuđih imperijalnih interesa i protiv volje građana BiH. Ako nas je NATO bombardovao, što bi mi sada bili dio tog Saveza? „Ovaj faktor je posebno zastupljen kod srpske javnosti“ (Savić, 2010:129).

Također, u političkom kontekstu, postoje jasne podjele na „pronatovske“ i „antinatovske“ snage, tačnije za one koji su za i protiv NATO-a. Ovakva politička podjela prisutna je posebno od Općih izbora 2018. godine.

Kad je u pitanju ovako strateški važna politika koja se tiče sigurnosti države i građana, debata bi morala da se uozbilji i zasnuje na jačim argumentima i jedne i druge strane, koji će biti objektivizirani.

Obzirom na navedeno ali i na aktuelnu-političko-sigurnosnu situaciju u nastavku ćemo iznijeti neke od brojnih argumenta **za** članstvo Bosne i Hercegovine u NATO

- Na prvom mjestu argumenta ZA je argument koji se tiče sigurnosti. Šta ljudi više žele od sigurnosti? Šta? Gdje god se okrenete čujete samo riječi sigurnost, sigurnost... Institut sigurnosti je prepoznat kroz, član 5. Vašingtonskog sporazuma tzv. Kišobran sigurnosti – sistem kolektivne odbrane. BiH bi ušla u sistem kolektivne odbrane, čime bi trebalo da se poveća sigurnost države. Ako bi, na primjer, bila napadnuta - to bi bilo tretirano kao napad na sve članice NATO. Šta bi se dogodilo kada bi sadašnje politike se takmičile u nastojanju da dominiraju kreiranjem ekonomske i sigurnosne politke u entitetima? Odgovor na ovo pitanje zvuči poznat. Sačuvali bi našu mladost od migracija. Isto tako, ukoliko bi neka druga članica NATO bila napadnuta - to bi značilo i napad na BiH. Historijski gledano BiH je mala zemlja, a male zemlje pristupaju vojnim savezima da bi zaštitile svoj suverenitet i teritorijalni integritet. U tom kontekstu nastala je i dobro poznata izreka „Kroz pustinju života pametan čovjek putuje sa karavanom, a budala sama“.

- Pridružila bi se najmoćnijem vojnom savezu na planeti i stekla saveznike među najuticajnijim državama svijeta, prije svega SAD. Za sigurnost malih zemalja kao što je BiH, od presudnog je značaja da imaju velike prijatelje, na koje mogu da računaju. BiH bi simboličkim vojnim doprinosom operacijama NATO mogla da ojača svoj politički kredibilitet, imidž i poziciju u Vašingtonu, Briselu i ostalim europskim centrima.
- Ekonomsko osnaživanje. BiH bi poslala jasan signal potencijalnim investitorima da je njena teritorija sigurna za ulaganja. Time bi se povećao kreditni rejting i ubrzao ekonomski prosperitet zemlje (kad je Rumunija ušla u NATO direktne strane investicije u tu zemlju porasle su za 141 posto). U tom kontekstu ako pogledamo naše komšije Crnu Goru. Podaci pokazuju da je Crna Gora koja je ušla u NATO 2017. godine, povećala priliv direktnih stranih investicija za 60 posto. To za čovjeka znači više radnih mjesta, bolji standard i manje migracija.
- U NATO su ušle sve centralno i istočno europske postkomunističke države, među kojima i Mađarska, Bugarska i Rumunija. Dalje: Makedonija, Albanija, Hrvatska i Crna Gora. BiH je nedvosmisleno opredijeljena za punopravno članstvo. Ako BiH ostane van NATO, sa svih strana bila bi okružena njenim članicama. Zbog toga nam je bitna politička saglasnost.
- BiH bi se pridružila zajednici zapadnih društava koja dijele liberalno-demokratske vrijednosti. BiH bi učvrstila demokratski pravac u kome se kreću njene unutrašnje prilike i definisala svoj vanjski strateški identitet.
- Ojačale bi se poluge vanjske i sigurnose politike. Odluke donešene u NATO utiču na regionalnu europsku i globalnu sigurnost, da li BiH bila članica ili ne. Ma kako mala bila mogućnost da se utiče na formulisanje politike i pravac donošenja odluka u okviru NATO, i to je bolja mogućnost od nikakve.
- Ulazak u NATO pojačava vanjske i unutrašnje pritiske na Oružane snage BiH (OS BiH) da se modernizuju, profesionalizuju i specijalizuju. Reformisane OS BiH bi bile u stanju da smanje vojne snage i da se poveća njihova upotrebna vrijednost, bilo u odbrambene

bilo u svrhe operacija podrške miru daleko od svoje teritorije ili podršci civilnim organima.

- Reforma sektora sigurnost i organizacija OS BiH po NATO standardima zahjtevaju značajna sredstva. Međutim, neulazak košta mnogo više. Računica je prosta: kada je zemlja u sistemu kolektivne odbrane, može da profesionalizuje i specijalizuje svoju vojsku. Kad sami garantujete svoju sigurnost, morate da razvijate mnogo širi dijapazon vojnih sposobnosti. Pošto kod nas još uvek nije izvedena ekonomska računica, dovoljno je pomenuti, npr., istraživanje MO Republike Hrvatske po kome ulazak u NATO košta tri milijarde dolara manje nego ostanak van saveza. Nema razloga da se računica za BiH drastično razlikuje.
- Veća i jača podrška civilnim organima prilikom prirodnih i drugih nesreća. Zanimljiv je podatak da je u prvoj polovini 2020. godine NATO odradio oko 350 letova širom svijeta, u cilju podrške u borbi protiv covid-19. Radilo se o transportu pacijenta, medicinskih stručnjaka zatim transportu opreme. Našao sam i podatak da su u ovom periodu NATO snage distribuirale oko milion i po tona medicinskih sredstava. Ovo je primjer sigurnosnih benefita. Argumenti protiv članstva Bosne i Hercegovine u NATO, bazirani su na nekoliko limitirajućih faktora, čiji osnov leži na nekoliko racionalnih i iracionalnih razloga, a pažnju zaslužuju sljedeći:
- Bosna i Hercegovina bi teoretski mogla da uđe u EU, a ostane van NATO kao što su to učinile zemlje poput Irske, Austrije, Finske, Švedske, Malte i Kipra. Samo članstvo u EU je solidna garancija sigurnosti. EU ima autonomnu zajedničku sigurnosnu i odbrambenu politiku i sopstvene vojne snage, doduše za sada slabo razvijene (Kržalić, 2017:111). Pored toga, činjenica da je neka zemlja članica EU u zadovoljavajućoj mjeri odvrća treće države od ideje da je napadnu, bez obzira da li je ona članica NATO ili ne.
- Ulaskom u NATO, BiH bi nanijela štetu u strateškim interesima Ruske Federacije, koja je tradicionalni, mada nepouzdan saveznik, i koja se protivi širenju NATO. Sprovođenje političkih i ekonomskih interesa (snabdijevanje energijom) koji zavise od podrške Ruske Federacije bilo bi dovedeno u pitanje.

- Iako se ulaskom u NATO smanjuje šansa za konvencionalni i simetrični napad neke države na Bosnu i Hercegovinu, teoretski se povećava njena izloženost novim transnacionalnim i asimetričnim pretnjama kao što je, na primer, međunarodni terorizam i ekstremni fundamentalizam.
- Ulazak u NATO forsira specijalizaciju i ulaganje u određene vidove oružanih snaga na račun nekih drugih sektora. Time se stvara izrazita nejednakost unutar vojske i zaoštavaju tenzije koje iz te nejednakosti proizilaze.

5. ZAKLJUČAK

Ako objektivno odmjerimo jačinu argumenata zasnovanih uglavnom na iskustvu drugih zemalja računica je za sada evidentno na strani članstva Bosne i Hercegovine u NATO. Suviše su veliki troškovi i potencijalno razorni rizici ostanka van NATO saveza za jednu malu zemlju koja je geografski i politički tamo gde je BiH. Međutim, potrebno je biti obazriv jer i ulazak i neulazak mogu imati veliki broj različitih ishoda. Smatramo da, postoje različiti pristupi da se bude, odnosno da se ne bude član NATO saveza. Tako danas imamo članice NATO od zemalja koje uopšte nemaju vojsku (Island), preko članica koje imaju ograničeno učešće u NATO (Francuska), i malih država (koje od NATO više dobijaju nego što daju), do država sa oružanim snagama koje mogu da projektuju moć širom svijeta.

Na koji način bi BiH osmislila članstvo ili nečlanstvo u NATO zavisi od toga koliko su političke elite u stanju da razviju mudru i dugoročnu strategiju usklađenu sa sredstvima kojima raspolažemo. Nažalost, državni vrh nije jedinstven i još uvek nema jasnu strategiju. Tako nam ostaje da sud donosimo na osnovu tuđih iskustava koja navode na zaključak da će BiH pogriješiti ako sama sebi zatvori vrata na koja se ulazi u Severnoatlantski savez.

Zaključit ćemo sa sjajnom konstatacijom predsjednika Ronalda Regana koji je rekao da „Najbolji umovi nisu u vladi. Kad bi bili, biznis bi ih nastojao ukrasti.“ U našem slučaju u sadašnjoj krizi vlasti ne leži rješenje naših problema, političari su problem.

LITERATURA

1. Cikotić, S., Muslimović F., 2018. NATO i sigurnost Evrope. Sarajevo: Krug 99
2. Đorđević, N., 2010. Srbija i NATO- za i protiv. Beograd: Akademija za diplomatiju i bezbednost.
3. Ejđus, F., 2012. Međunarodna bezbednost : teorije, sektori i nivoi. Beograd: Službeni glasnik.
4. Kay, S., 1998. NATO and the Future of European Security. Rowman & Littlefield
5. Kržalić, A., 2017. Vanjska i sigurnosna politika EU. Sarajevo: Udruženje Nova sigurnosna inicijativa
6. Turković, B., 2006. NATO od sigurnosnog saveza do savremenih izazova. Sarajevo: Centar za sigurnosne studije
7. Veladžić, N., Kržalić, A., 2011. Metodologija. Bihać: Pravni fakultet
8. Vukadinović, R., Čehulić-Vukadinović. L., Božinović, D. (2007). NATO: euroatlantska integracija. Zagreb: Topical.